

Rehák László

TÖREKVÉSEK LENINNEK MARXSZAL VALÓ SZEMBEÁLLÍTÁSÁRA

Napjaink kommunistaellenes megnyilvánulásai során gyakori eset, hogy Lenint szembeállítják Marxszal. Ez a törekvés valójában nem új keletű. Jelen volt már Lenin munkásságának a legelején is. Ugyanis a cári Oroszország munkásmozgalmának egyik része, amely nem csatlakozott az orosz szociáldemokrata bolsevikok irányzatához, már annak idején megkérdőjelezte Lenin nézeteinek és politikai vonalvezetésének marxista megalapozottságát. Ez a ténykedés pedig, amely századunk elején az októberi forradalom indulásakor és a zsenge szovjet állam fennmaradásáért folytatott küzdelmek első éveiben tetőzött — Marx tanításának és életművének a II. Internacionálén belül leszűkített értelmezésén alapult.

Érveikben a jelenkori törekvések nem mutatnak nagy tartalmi változást. A kiindulópont Marx értelmezésének szubjektívviszontikus kanonizált felfogása — függetlenül attól, hogy ez a Marx-tolmáncsolás valóban ilyen megkövülten és alkotó összetevője nélkül van jelen az efféle bírálók tudatában, vagy egyszerűen tudatosan művelt kiindulóponttal jelentkezik az ilyen marxológus —, amit azután képtelenek és nem hajlandók összhangba hozni Lenin alkotó marxizmusával, a lenini életmű korszakalkotó elméleti és gyakorlati társadalmi forradalmi jelentőségével.

Kár, hogy kiadói tevékenységünk, publicisztikánk és a marxizmus tartalmi meghatározásaival foglalkozó tanulmányok nem ölelik fel a század eleji szembeszegülést Leninnel és az általa képviselt irányzattal. Mert az akkori eszmei és politikai harcok ismeretében sok mai megnyilatkozás — amely kétségbe vonja, hogy Lenin életműve Marx és Engels tevékenységén és művén alapul — szinte semmi újat sem mond, csak más a köntöse és a közvetlen indoklása.

Ami napjainkban némileg újabb, az az, hogy a Lenin-életműnek és a leninizmusnak nem a maga *valós* tartalmát állítja szembe a sajátos módon értelmezett marxi és engelsi életművel,¹ hanem a meghamisított és leegyszerűsített sztálinista pragmatikus revizionizmus Lenin-képet tár-

ják az olvasó elé, azt is nem egy esetben sajátos és önkényes módon fogva fel, és ezzel hadakoznak — Marxra hivatkozva — Lenin ellen.

Előre kell bocsátani Lenin életművének két korszakalkotó mozzanatát a marxi tanítás jelenkori általános térhódításában. Az egyik lényeges mozzanat Marx eredeti módszerének és tanításának, társadalomalakító forradalmi voltának a reaffirmálása Lenin életműve által. A másik pedig a frontáttörés a Marx és Engels életművének megkövesítésére tett törekvésekkel szemben. Ez akkor bontakozott ki, amikor eluralkodtak a reformista nézetek és a proletariátus tömegpártjai is gyakran háttérbe szorították Marx életművének forradalmi lényegét. Az ilyen fejlemények elleni szembeállítás, noha jelentős volt, de nem bizonyult eredményesnek. Igaz, nem Lenin volt az egyetlen személyiség, aki elítélte az akkori nézőpontokat, mércéket, „hivatalos” álláspontokat — gondoljunk például az „ortodoxok”: Georgij Valentyinovics Plehanov-Beltov, Wilhelm Liebknecht, Karl Kautsky, Rosa Luxemburg, Max Adler, Szabó Ervin, Dimitrije Tucović ellenszegüléseire —, de Lenin és az ő forradalmi tömegmozgalma nélkül nehezen jutott volna ki a marxizmus felfogása és az általa sugallt társadalmi tevékenység abból a hullámvölgyből, amelybe a századfordulón került. Lenin munkássága és ténykedése nélkül azonban nem indulhatott volna el a marxizmus világhódító útjára.

Az a történelmi determinizmus, amely elsősorban Marx és Engels életművének ökonomista vulgarizációja alapján a „beérett termelési viszonyok eljövételét és a kérérlhetetlen társadalmi törvények kényszere alapján bekövetkező szocialista fordulatot várta,² valójában lefegyverezte a proletariátust és a vele szövetséges dolgozó tömegeket, lefokozta a forradalmi élcsapat szerepét. Ezekben a kérdésekben hozott kétségtelenül korszakalkotó fordulatot Lenin tevékenysége és életműve, reaffirmálta Marx és Engels tanításának és tevékenységének alapvető társadalomalakító forradalmi jelentőségét és értékét.

Ahhoz, hogy az eredeti marxi forradalmiságot kidomborítsa és felszínre hozza, az adott körülményekben Leninnek figyelembe kellett vennie az akkori nemzetközi helyzetet és a cári Oroszország adottságait, de feltétlenül tovább kellett fejlesztenie és konkretizálnia a proletariátus forradalmi élcsapat szerepének elméletét és gyakorlatát is. A proletárforradalom előkészítése és megvívása szempontjából tüzetes elemzés alá kellett vennie: az osztályszövetség ikérdéskörét, a forradalom kibontakozási lehetőségeit, a nemzeti és a gyarmati körülményekben; a szocialista forradalom megvívási formáját az akkori általános imperialista válság adottságaiban; a proletárdiktatúra kialakításának és továbbfejlesztésének módozatait, valamint oltalmazásának és továbbfejlesztésének módját stb.

1924-ben írt Lenin-tanulmányában a következőkkel indokolja Lukács György azt, hogy miért tartja „új fejlődési szakasznak a materialista dialektika történetében” Lenin életművét: „Lenin nemcsak helyreállította a marxi elmélet tisztaságát a vulgáris marxizmus laposságainak és torzításainak évtizedes uralma után, hanem magát a módszert is tovább-

fejlesztette, konkrétabbá és érettebbé tette. A kommunisták feladata most már az, hogy továbbmenjenek Lenin útján, de ez csak akkor sikerülhet nekik, ha úgy tudnak Leninhez kapcsolódni, ahogyan maga Lenin kapcsolódott Marxhoz. A leninizmus azt jelenti, hogy a történelmi materializmus elmélete még közelebb került a proletariátus napi harcainhoz, még gyakorlatibbá vált, mint ahogy ez Marx idejében lehetséges volt.”³

A másik meghatározó fontosságú körülmény Lenin életművében, amit szintén a múltban, de ma is igyekeznek szembeállítani Marxszal, az a módszerre vonatkozik. Mint Marx esetében, úgy Leninnél is a módszer a legtágabb értelemben értendő, mint a társadalmi adottságok és viszonyok elemzésének és a cselekvés irányításának módja.

A magukat kommunistaellenes közíróknak vallók között nemcsak elvétve, de még a marxisták között is akadnak olyanok, akik Lenint gyakorlatiaskodó forradalmárnak és eredményes államférfinak tartják. Ezt a körülményt Andrija Stojković a következőképpen jellemzi: „A marxizmus kifejezett bírálóihoz hasonlóan, az antropomarxizmus képviselői is Lenint rendszerint mint gyakorlati forradalmárt és államférfit tárgyalják, elméleti tevékenységét meg Marx korszakalkotó művének szerény lábjegyzeteként kezelik. Ezek el is vetik a leninizmust mint humanista irányzatot azáltal, hogy azonosítják a marxizmus és a szocializmus sztálinista deformálásával, magukat viszont az ifjú Marx humanista koncepciójának mai bajnokainak képzelik.”⁴

Arra vonatkozóan, hogy szinte divatossá vált Nyugaton Lenin és Marx szembeállítása — olyan közíróra szinte felesleges is hivatkozni, mint Leszek Kolakowski, aki oxfordi All Souls College tanáraként üzletet csinál abból, hogy Lenint a totalitarizmus ideológusává kiáltja ki,⁵ — szolgáljon itt példaként Lefebvre modorossága, aki 1980-ban megjelent könyvében, Marx életművének időszerűségét hangsúlyozza, valószínűleg nem-dogmatikus voltát bizonyítandó többek között megállapítja: „Ma kénytelenek vagyunk ismételtén és nyíltan kimondani, hogy Lenin sok elgondolását Kautskytól vette át (különösképpen az agrárkérdéssel foglalkozó tanulmányából, az Agrarfrageból), de ezt később azzal pártolta, hogy támadta tanítóját és tanácsadóját.”⁶

Sajnos, a tények mást mondanak. Ugyanis annak idején nem volt szégyen Kautskytól tanulni. H. Lefebvre felfedezésnek szánt utalását megtoldhatjuk, hogy Lenin a nemzeti kérdés témaköréből is tanult. Az 1912—1914-es években, amikor a Lenin vezette Oroszországi Szociáldemokrata Munkáspárt behatóan vitatja a nemzeti kérdést és részletezi álláspontját, amiben Lenin írásaival, beszámolóival és határozati javaslataival igen tevélegesen részt vesz, Lenin Kautskyra hivatkozik, polemikus megállapításait és az ausztro-marxistáknak a nemzeti kérdésre vonatkozó téves álláspontjait idézi. Lenin nyíltan és okkal támadja Kautsky álláspontját az I. világháború idején, következetlen politikai magatartása miatt. De ez még nem jelentett akadályt, hogy Kautsky — aki Engels halála után két évtizeden át a legnagyobb marxista tekintélynek számított —, a Szovjetunió újonnan megalakult Társadalomtudományi Aka-

démiájának tagjává válasszák Rosa Luxemburggal, Szabó Ervinnel és másokkal (1918). Kautsky útjai végleg 1919-ben ágaznak el a kommunista mozgalomtól, amikor szembehelyezkedik a Lenin vezette proletárforradalom módszereivel, közvetlen céljaival és kimutatja, hogy mennyire rabja egy előre elképzelt, a nyugat-európai polgári parlamentarizmus példájára épített mintának.

A XX. század elején, ha nem is elsőként és egyetlenként, de Lenin volt az, aki Marx valóságelméleti és a forradalmi cselekvésre vonatkozó módszerét a leghatékonyabban affirmálta. Nem mondható jelentéktelennek többek között Antonio Labriola tevékenysége sem, aki a Kommunista Párt kiáltványában dialektikáját és a történelmi materializmus felfogásának filozófiai-elméleti összetevőit hangsúlyozza, szembehelyezkedve Sorel és más deterministák felfogásával, akik vulgarizálták Marx és Engels életművét. Hasonlóan nagyjelentőségű Franz Mehring ez irányú munkássága (*Történelmi materializmusról; Kant és a szocializmus; Kant, Dietzgen, Mach; Történelmi materializmus* című könyve, valamint élete utolsó könyve, az 1918-ban Karl Marx életművéről írt átfogó tanulmány), amelyben sikeresen szembeszáll E. Bernstein, P. Kampfmeier és mások revizionista-reformista irányzatával, kimutatja Schopenhauer, Nietzsche és E. Hartmann filozófiájának reakciós voltát, erőteljesen szembeszegül az előretörő újkantianizmussal, affirmálva Marx módszerét a filozófia, a történelemtudomány és a szociológia terén.

Mégis Lenin az, aki a leghatékonyabban affirmálja Marx módszertanát általában, s ennek keretén belül a totalitás elvét. Még hozzá kettős vonatkozásában. Akkor is, amikor a valóság értelmezésének és a cselekvés előirányzásának módjáról van szó, de abban az esetben is, amikor Marx életművének felfogásáról van szó. Ezen az igazságon az sem változtat, hogy századunk második felében szaporodnak azok, akik szeretnék részben kétségbe vonni azt, hogy Lenin elméleti és forradalmi tevékenységében érdemlegesen jelen van a marxi totalitás elve, és Lenint úgy szeretnék jellemezni, mint pragmatikus gyakorlatiaszkodó cselekvőt, akinek elképzelései és intézkedései nem következetesek, átgondoltak, s ezért ellentmondóak is.

A már említett, 1924-ben írt tanulmányában Lukács foglalkozik Lenin életművének ellentmondásosságával, természetesen nem azért, hogy vitába szálljon a későbbi marxológusokkal, akik az említett módon törekednek majd Marxot és Lenint szembeállítani, hanem azért, hogy hangsúlyozza Lenin elméleti tevékenységének és gyakorlati cselekvésének dialektikáját. Ezzel kapcsolatban Lukács leszögezi:⁷ „... A mereven mechanikus gondolkodás számára, amely az opportunistákat és a polgári teoretikusokat jellemzi, az ilyen összekapcsolódások mindig megoldhatatlan ellentmondásnak látszanak.”

„A mereven mechanikus dialektikátlan gondolkodás nem tudja felfogni, hogy ezek az ellentmondások a jelenkor valóságosan létező ellentmondásai; hogy az Ok(b)P politikája, Lenin politikája csak annyiban ellent-

mondásos, amennyiben ezzel keres és talál dialektikusan helyes válaszokat saját társadalmi létének objektív ellentmondásaira.

Lenin politikájának elemzése ily módon mindig visszavezet minket a dialektikus módszer alapkérdéséhez. Egész életműve a marxi dialektika következetes alkalmazása a hatalmas átmeneti korszak szakadatlanul változó, mindig újat teremtő jelenségeire. De a dialektika nem valamilyen kész elmélet, amelyet mechanikusan lehet az élet jelenségeire alkalmazni, hanem csak *alkalmazásában és alkalmazása által* létezik. Lenin gyakorlata ily módon kibővítette, gazdagabbá tette és *elméletileg továbbfejlesztette* a dialektikus módszer Marxtól és Engelstől átvett örökségét.”

Lenin dialektikája számára lényeges volt, hogy mindig lényeges gyakorlati lépést és változást először elméletileg világítson meg, figyelembe véve a konkrét helyzetet, a hazai erőviszonyokat és a nemzetközi körülményeket. A forradalmi cselekvés elméleti megalapozottságának szentelt figyelem Lenin részéről azért korszakalkotó, mert a II. Internacionálé időszakáról van szó, amelyben térithődik Marx életművének elszegényesített felfogása. Eszerint Marx életművének elméleti-filozófiai útmutatásai háttérbe szorulnak, Marxot pedig elsősorban közgazdasági tudósnek és a társadalmi törvényszerűségek felfedőjének tekintik. Példaként Garami Ernőre hivatkozunk, aki Kautsky *Marx gazdasági tanai* című könyvének fordítójaként az előszót így kezdi:⁸ „Marx Károly hatalmas szellemének két nagy alkotása maradt örökségül a mai szocialista nemzedékre. Az egyik alkotás a történelembölcselet, a másik a társadalmi gazdaságtan köréből való. Az egyik a történelmi materializmus, a másik a Marx-féle értékelmélet.”

Ebben az időszakban, amikor Marx lángelméjét dicsőítik a gazdaságtan terén és korszakalkotó jelentőségű felfedezéseit, a társadalmi folyamatok tolmácsolásában még mindig háttérbe szorulnak azok az elméleti-módszertani eredményei, amelyek nélkül nem jutott volna korszakalkotó felfedezésekre sem.

Figyelembe véve azt a meghatározó fontosságot, amelyet Lenin az elméleti megalapozásnak tulajdonított egész tevékenysége idején, s ezen belül a totalitás elvének, valóban siralmasnak hatnak azok az állítások, amelyek Lenin dialektikusságának fogyatékoságát azzal szeretnék bizonyítani, hogy kiragadva hivatkoznak arra a megállapítására és írására, amely a marxizmus három forrására és három összetevő részére vonatkozik. Az ilyen bírálók úgy állítják be, mintha Lenin mechanikusan részekre szabdalta volna a marxizmust. Pedig Lenin nagysága a valódi marxi módszer affirmálása terén abban van, hogy a gazdasági és társadalomelméleti hagyattal együtt, és vele egyenrangúan, Marx elméleti-módszertani és filozófiai eredményeit is figyelembe véve, Marx életművét a maga egészében, totalitásában reaffirmálja, olyan időszakban, amikor Marxot sokan leszegényítve, determinista módon értelmezik.

Azok, akik Leninről hamis képet festenek és erőltetetten szembehelyezik Marxszal, nem hajlandók tudomásul venni, hogy Lenin egész életművét figyelembe kell venni, amikor dialektikáját vitatjuk, illetve igye-

keznek elvitatni, Lenin forradalmi mozgalma képtelen lett volna olyan nagy történelmi jelentőségű sikerekre, ha nem alapult volna Marx elméletén és metodikáján, valamint dialektikáján. Lenin megfogalmazásában különben sem az a lényeg, hogy a marxizmus „részekből” áll, hanem a hangsúly azon van, hogy „alkotórészek” képezik a marxizmust mint állandóan fejlődő egészet, totalitást. Dialektikus egységbe kapcsolva az elméletet és a gyakorlatot Lenin képes volt nemcsak tudományos meg látásaiban és a forradalmi társadalmi gyakorlat terén gazdagítani, fejleszteni a marxizmust, de a marxizmus módszertana területén is, ahogyan Lukács fogalmazta: „kibővíteni, gazdagítani és elméletileg továbbfejleszteni Marx és Engels örökségének dialektikus módszerét”.

Lenin dialektikus módszerével kapcsolatosan, természetesen nemcsak a totalitás elve lényeges, hanem a dialektika minden lényeges elvének a jelenléte és alkalmazása. Így például beszédes, hogyan fogalmazza meg Lenin a marxi módszer történelmiségét. Noha nem perdöntő, ki mit mond egy módszerről, hanem hogyan és milyen következetességgel alkalmazza azt, mégis érdemes idézni Lenint, hogyan fogalmazza ezt az elvet 1916-ban egy fiatal marxistához írt, hosszabb levelében. Lenin Inesza Armandnak 1916. november 30-án keltezett levelében, amelyet Zürichből Clarensba ír, többek között kifejti:⁹ „A marxizmus egész szelleme, egész rendszere azt követeli, hogy minden tételt csak (α) történelmileg; (β) csak más tételekkel összefüggésben; (γ) csak konkrét történelmi tapasztalatokkal kapcsolatban vizsgáljunk.” Természetesen ennél a tömör fogalmazásnál figyelembe kell venni, hogy ezt magyarázó-oktató jelleggel közli Lenin, és nem fejt ki részletesen a témát, így fogalmazása sem abszolutizálható. Figyelembe kell venni, milyen alkalomból fogalmaz Lenin így és hogy levelezésében mint magyarázatot vázlatos tömörségre törekszik.

Újabban a magukat „autentikus marxistáknak” nevezők azt igyekeznek bizonygatni, hogy Lenin elméleti vizsgálódásaiban és cselekvésében nem teszi magáévá kellőképpen Marx tényleges nézeteit és módszereit. Az irányzat képviselői más irányzatokhoz tartókkal együtt, arra hivatkoznak, hogy Marx életművében módszertana a legmaradandóbb, az a mód, amellyel a meglevőt állandóan forradalmasítani lehet olyképpen, hogy azt meg lehessen haladni. Ebben — szerintük — Lenin állítólagos gyakorlatias eklektikussága miatt nemcsak messze lemarad Marx mögött, hanem meg is másítja azt. Az ilyen érvelés tüzetes vizsgálata kétségtelenül igazolja, hogy az ilyen elmélkedők — függetlenül az indítékuktól — nemcsak egy hamis, a sztálinisták által kanonizált Lenin-képpel, hanem az általuk kanonizált Marxszal is manipulálnak. Az ilyen, általuk hitelesnek vélt Marxból kiindulva azután képtelenek a valódi lenini életmű dialektikáját és a marxizmus valódi értékeit felfogni.

Az újabb keletű kísérletek folyamán gyakran találkozunk olyan törekvéssel, amely Lenint és Marxot filozófusként állítja szembe. Megjegyzendő, hogy noha Marx a filozófiai tudományok doktora volt, és élete végéig a szűkebb értelemben vett filozófia foglalkoztatta, sőt részben

művelte is, mégsem tartotta magát szakma szerinti filozófusnak. Lenin viszont teljes egészében felismerte a marxista filozófia fontosságát és a tudományos megismerésben betöltött nélkülözhetetlen szerepét. A maga részéről a filozófiát mint általános elméleti megalapozást és módszert nemcsak magáévé tette, de tovább is fejlesztette, anélkül, hogy magát szakma szerinti filozófusnak tekintette volna. Azok, akik vitatható és ki-munkálatlan részeket vélnek felfedni Lenin 1909-ben megjelent *Materializmus és empiriokritizmus* című könyvében, figyelmen kívül hagyják, hogy a szerző ezt politikai szükségletből írta.¹⁰ Ez a körülmény azután háttérbe szorítja a filozófia értelemben jelentősebb Lenin-szövegeket, amelyek a *Filozófiai füzetekben* jelentek meg irodalmi hagyatékából.

Ez utóbbi kötetből Lenin filozófia feldolgozásának beszédes példájá-ként idézzük azokat a jegyzeteket, melyeket Hegel: *Előadások a filozófia történetéről* c. műve kapcsán a dialektika fontosságáról készített:¹¹ „Az okos idealizmus közelebb áll az okos materializmushoz, mint a buta ma-terializmus. Dialektikus idealizmus — okos helyett; metafizikus, fejlet-ten,holt, durva, mozdulatlan — buta helyett.” *A dialektika kérdéséhez* című 1915-ben írt kéziratröredékben Lenin többek között kifejti:¹² „A filozófiai idealizmus csak badarság a durva, egyszerű, metafizikus mate-rializmus nézőpontjából. Megfordítva, a *dialektikus* materializmus néző-pontjából a filozófiai idealizmus a megismerés egyik vonásának, oldalá-nak, síkjának *egyoldalú, túlzott, überschwengliches* (Dietzgen) kifejlesz-tése (felduzzasztása, felfúvása) abszolúttá, *elszakítva* az anyagtól, a ter-mészettől, istenítve. Az idealizmus papi maszlag. Helyes. De a filozófiai idealizmus („*helyesebben*” és „*czenkívvül*”) út a papi maszlaghoz a végte-lenül bonyolult (dialektikus) emberi megismerés egyik árnyalata.”

Nem kell tehát különösebb képzelőerő ahhoz, hogy az itt elmondottak-ból levonjuk a következtetést: Lenin és Marx szembeállítási kísérlete nemcsak Lenin, de Marx jelentőségének a meghamisítása is, s voltaképp-en az egész marxizmus ellen irányul.

Jegyzetek

¹ Az igyekezet, hogy Lenint és Marxot szembeállítsák kísértetiesen emlékeztet arra a helyzetre és gondolati konstrukcióna, amelyről Lenin *Materializ-mus és empiriokritizmus, Kritikai jegyzetek egy reakciós filozófiáról* című 1909-ben Moszkvában megjelent könyve II. fejezete 3. pontjá-ban felvázol. Nevezetesen: „... Maohistáink minden baja onnan ered, hogy reakciós professzorok kijelentései alapján kezdtek beszélni a dia-lektikus materializmusról, holott nem ismerik *sem* a dialektikát, *sem* a materializmust.” (V. I. Lenin művei, 14. kötet; Szikra kiadás, Bu-dapest, 1954, 114. lap)

² Predrag Vranicki: *Historija marksizma* (harmadik kiadás, első könyv) Nap-nijed, Zagreb, 341 o. — V. I. Lenin 1915 május—júniusában írt hosz-

szabb tanulmánya A II. Internacionálé csödjé címmel, különösen a záró VIII. és IX. fejezetek. (V. I. Lenin művei, 21. kötet, Szikra kiadás, Budapest, 1951, 199. oldal és tovább.)

³ Lukács György: Lenin. Magvető, Budapest, 1970, 109—110. o.

⁴ Andrija B. Stojković utószava Ernest Fischer—Franz Marek: Šta je Lenin stvarno rekao (Minerva, Subotica—Beograd, 1970, 181—182. o.)

⁵ Lesek Kolakowski: Glavni tokovi marksizma. Tom II; Beogradski izdavačko-grafički zavod, Beograd, 1983, 605. o. és tovább.

⁶ Henri Lefebvre: Misao postala svetom. Treba li napustiti Marxa? Globus, Zagreb, 1981, 16. o.

⁷ Lukács György: Lenin. Magvető, Budapest, 1970, 108. és 109. o. — Megjegyzendő, hogy 1924-ben, amikor Lukács kifejti ezeket a megállapításait, még nem tudhatta, hogy Lenin „A logika tudományának”-nak konseptusában 1914 szeptember—decemberében ezt jegyzi le: „Röviden a dialektikát úgy határozhatjuk meg, mint az ellentétek egységéről szóló tanítást. Ezzel megragadjuk a dialektika magvát, de ez magyarázatokra és kifejtésre szorul.” Ezek a lejegyzések — melyeket később Filozófiai füzetek címen adnak ki, először 1929-ben jelentek meg nyomtatásban (V. I. Lenin összes művei, II. kiadás, Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 1972, 184. o.)

⁸ Garami Ernő: Előszó a magyar kiadáshoz, megjelent Kautsky Károly: Marx gazdasági tanai, Népszerű ismertetés és magyarázat, II. magyar kiadás; Polizzer-féle Könyvkiadó vállalat, Budapest, 1906, 11. oldal.

⁹ V. I. Lenin: A nemzeti kérdésről. Forum Könyvkiadó, Újvidék, 1970. 242. oldal. (V. I. Lenin művei 35. kötet, Szikra kiadás, Budapest, 1956, 231. o.)

¹⁰ 1908. II. 7-én keltezett levelében, amelyet Lenin Genfből A. M. Gorkijnak küld Capri szigetére, tehát amikor már érlelődik benne az akkori empiriokriticisták elleni fellépés, a Proletarij lap témakörét tárva fel Gorkij előtt, együttműködésre buzdítva őt, Lenin, mint a lap főszerkesztője többek között ezt is közli: „A harmadik téma: a filozófia. Nagyön is tudatában vagyok képzetlenségemnek ezen a téren, s ez megakadályoz abban, hogy nyilvánosan fellépjek, de mint egyszerű marxista figyelmesen olvasom pártunk filozófusait, figyelmesen olvasom az empiriomonista Bogdanovot és empiriokritikus Bazarovot, Lunacsarszkijt meg a többieket — s *ők maguk* készítetnek arra, hogy *minden* rokonszenvennival *Plehanov felé* forduljak! Fizikai erő kell ahhoz, hogy valaki úgy ellent tudjon állni az általános hangulatnak mint Plehanov! A taktikája hihetetlenül sekélyes és alávaló. De a filozófiában igaz ügyet védelmez. És a materializmus pártján vagyok ezekkel az „empiro”-stb.-kel, szemben.” (V. I. Lenin művei, 34. kötet, Szikra kiadás, Budapest, 1956, 385—386. lapig.)

Viszont figyelembe kell venni, akármennyire is óvatos Lenin saját szűkebb értelemben vett filozófiai felkészültségét illetően, úgy már 1899-ben írja és közli a neokantianizmus elleni tanulmányát „Még egyszer a realizálás elméletének kérdéséhez” (V. I. Lenin művei, 4. kötet, Szikra kiadás, Budapest, 1953, 68—88. l.) és 1908 áprilisában Marxizmus és revizionizmus című cikkében (V. I. Lenin művei, 15. kötet, Szikra kiadás, 1955, 17—28. lap) ezt a filozófiai témát újra tárgyalja. — Lenin 1906 nyarán megírja Egy egyszerű marxista meg-

jegyzései a filozófiáról c. munkáját (Három kéziratfüzetben) A. Bogdanov „Empiriomonizmus” (3. kiadás) című könyve megjelenése kapcsán (V. I. Lenin művei, 11. kötet, Szikra, Bp., 1954, 523. lap és 14. kötet, 393. lap) és a három füzetnyi kéziratot kiadni szándékozott még abban az évben. 1909-ben megjelent könyve írásakor, 1908 elején külön kéri a kéziratok megküldését és felhasználja aki nem adott munkáját.

Amikor már a genfi-és a londoni British Museum könyvtárában végzett tanulmányai alapján elkészült 1908 második felében Materializmus és empiriokritizmus, Kritikai jegyzetek egy reakciós filozófiáról című könyvének kézirata, nővérével, A. I. Jelizarovával folytatott levelezésében Lenin sürgeti könyve legális megjelenését Moszkvában, hangsúlyozva, hogy „nemcsak irodalmi, hanem komoly politikai kötelezettségek” is fűződnek könyve kiadásához. (V. I. Lenin művei, 14. kötet, Szikra kiadás, Budapest, 1954, 380. l.)

¹¹ V. I. Lenin összes művei. 29. kötet (Filozófiai füzetek); Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 1972, 227. o.

¹² V. I. Lenin idézett 29. kötetének kiadása, 300. oldal.

Rezime

Nastojanja da se Lenin suprotstavi Marksu

U radu se ukazuje da je već u vremenu pojave Leninove teoretske i praktične revolucionarne aktivnosti na preobražaj društva — prisutno je u redovima onih koji se deklarativno izjašnjavaju kao sledbenici Marksa nastojanje da osporavaju zasnovanost Leninovih pogleda i praktične društvene aktivnosti. Danas je takode i ovakvo nastojanje prisutno, iako se ono odvija u izmenjenim opštim društvenim uslovima a ovo suprotstavljanje karakteriše druga spoljna obeležja.

Autor zastupa stanovište da je životno delo Lenjina ne zaobilazno po svom značaju u procesu razvoja marksizma. Bez teoretskih i praktičnih rezultata koja se vezuju za Lenjina ne bi bio moguć današnji stepen razvijenosti marksizma kada socijalizam postaje svetski proces.

U radu se ukazuje na primere pokušaja suprotstavljanja Lenjina Marksu na opštim društvenim sadržajima, zatim na metodološkim pitanjima poimanja društvene stvarnosti svog vremena i u pogledu predviđanja društvene akcije na čijem čelu je bio Lenjin. U završnom delu svog izlaganja autor zastupa stanovište da bilo iz kojih pobuda se pokušava osporavati značaj životnog dela Lenjina i njega suprotstaviti Marksu, ujedno se radi i o pokušajima osporavanja samog Marksa i marksizma.

Summary

Attempts to Confront V. I. Lenin With Karl Marx

In this paper the author points out the fact that already at the beginning of V. I. Lenin's theoretical and practical revolutionary activity for social changes, in the works of the declared followers of Karl Marx an attempt is present

to challenge the justification of Lenin's theory and practical social activity. Even today, such attempts are present, though, under somewhat alternated social conditions, so these confrontations have different outer characteristics.

The author supports the viewpoint that the significance of the work of V. I. Lenin can not be overlooked when treating the process of the development of Marxism. Today, without the theoretical and practical results of Lenin's work today's level of the development of Marxism couldn't be possible, when socialism is becoming a world-wide process.

In this paper examples have been cited of different attempts to confront V. I. Lenin with Karl Marx on general social matters, then on methodological questions in comprehending the social reality of Lenin's time and also on foreseeing social action under Lenin's leadership. At the end of his paper the author supports the standpoint that whatever the motives are in attempting to challenge the importance of Lenin's work or in confronting him with Marx, it is at the same time an attempt to challenge Marx and the Marxian theory itself.